

ภาพตัวแทนของซุนยัตเซ็นในมุมมองของรัฐบาลสยาม
ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2446-2453

The Representation of Sun Yat-sen on Government of Siam's Perspective during the
Late Reign of King Chulalongkorn, 1903-1910

วัฒนา กิริตยาเดชา¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาพตัวแทนของซุนยัตเซ็นที่รัฐบาลสยามนิยมขึ้นในการเดินทางเข้ามาสยามครั้งแรกของซุนยัตเซ็นใน พ.ศ. 2446 จนกระทั่งการสิ้นสุดรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ. 2453 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพตัวแทนและการนิยามความหมายต่อซุนยัตเซ็นจากมุมมองของรัฐบาลสยามและอุดมการณ์เบื้องหลังของรัฐบาลสยามที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนดังกล่าวขึ้น โดยใช้ทฤษฎีภาพตัวแทน (Representation) และมีคำถามวิจัยคือรัฐบาลสยามมีภาพตัวแทนต่อซุนยัตเซ็นอย่างไร โดยได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์หรือบริบททางการเมืองใด รวมถึงส่งผลต่อการสร้างความเป็นอื่นต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสยามอย่างไร การวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการวิเคราะห์ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับซุนยัตเซ็นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ่านการใช้ทฤษฎีภาพตัวแทนเพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและผลลัพธ์ของภาพตัวแทนที่รัฐบาลสยามสร้างขึ้น ที่สื่อความหมายผ่านทางภาษาในรูปของคำและวลี รวมทั้งผ่านทางนโยบายและหลักปฏิบัติ โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารกระทรวงต่างประเทศ รัชกาลที่ 5 ต.21/10 จีน ชัน ยัต เซน จากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผลวิจัยพบว่ารัฐบาลสยามให้นิยามซุนยัตเซ็นว่าเป็น “ริฟอเมอร์” ซึ่งในหลักการแบ่งประเภทบุคคลของรัฐถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์และสร้างความเป็นอื่นออกจากชาวจีนโพ้นทะเลทั่วไปที่เข้ามาพึ่ง พระบรมโพธิสมภาร เนื่องจากอุดมการณ์สาธารณรัฐนิยมของซุนยัตเซ็นไม่สอดคล้องหรือให้ประโยชน์กับสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัฐบาลสยาม จึงเป็นที่ไม่ไว้วางใจว่าจะก่อความวุ่นวายทางการเมืองในพระราชอาณาจักร เมื่อบริบททางการเมืองในสยามเปลี่ยนไปจากชาตินิยมจีนโพ้นทะเลในสยามที่เบ่งบานขึ้น การที่ชาวจีนโพ้นทะเลในสยามสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองของซุนยัตเซ็นส่งผลต่อภาพตัวแทนของซุนยัตเซ็นให้กลายเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของรัฐ ทำให้ทัศนคติของรัฐบาลสยามต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสยามเปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่การสร้าง “ความเป็นอื่น” ต่อความเป็นจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำสำคัญ: ความเป็นอื่น ชาวจีนโพ้นทะเล ซุนยัตเซ็น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพตัวแทน

Abstract

This Article studied about the representation of Sun Yat-sen, which was represented or stand for by the Government of Siam, from the Sun Yat-sen's first travel in 1903 to Siam until the end of King Chulalongkorn's Reign at 1910. This study aimed to analyze the perspective of Siamese government to find origins of meaning and ideology behind the representation, with representation theory. The research question of this study are how did the government of Siam stand for Sun Yat-sen, with any ideology and political context? and how did his representation affect to overseas Chinese in Siam? This study is research based on the analysis of text on government document that related to Sun Yat-sen during the reign of King

¹ นักศึกษาลัทธิศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Chulalongkorn. Using representation theory to represent the process of creating representations and results of representations created by the Siamese government, which communicated through language in the form of words and phrases, including political policy and practice. From Ro.5 To.21/10 Chinese Sun Yat-sen [ร.5 ต.21/10 จีน ชั่น ยัด เซน] in National Archives of Thailand. The result found that the Siamese government defined Sun Yat-sen as “Reformer”, by using the classification of persons based on political ideology and movement. Thus, Sun Yat-sen to be an unwanted person and he was segregated from the Chinese who came to rely on the King, because Sun Yat-sen's Republican ideology didn't match or benefit the absolute monarchy of the Siamese government, may lead to turmoil the kingdom. When the political contexts of Siam have been changed, with the Chinese Nationalism in Siam was blooming. The overseas Chinese in Siam supported the Sun Yat-sen's political activities, which was influenced Sun Yat-sen's representation as political threat to the state, and challenged the ideology of absolute monarchy which was the heart of the Siamese government. The perspective of the Siamese government to the overseas Chinese in Siam was changed, and lead to the creation of "the Other within" to the overseas Chinese in Siam during the reign of King Vajiravudh.

Keywords: *Otherness, Overseas Chinese, Sun Yat-sen, King Chulalongkorn, Representation*

บทนำ

ซุนยัตเซิน (Sun Yat-sen) เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะบิดาแห่งจีนสมัยใหม่ (The Father of Modern China) ได้รับการยกย่องจากสาธารณรัฐจีนว่าเป็น “บิดาแห่งสาธารณรัฐจีน” (Father of the Nation) และ “ผู้บุกเบิกการปฏิวัติประชาธิปไตย” (Forerunner of the Revolution) จากสาธารณรัฐประชาชนจีน (Ergenc, 2011) การเคลื่อนไหวทางการเมืองในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลนับตั้งแต่ ค.ศ. 1896 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศจีนจากระบอบราชาธิปไตยภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิงให้เป็นการปกครองรูปแบบสมัยใหม่ภายใต้ระบอบสาธารณรัฐโดยใน ค.ศ. 1911 อย่างไรก็ตาม ความเคลื่อนไหวของซุนยัตเซินในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลประเทศต่าง ๆ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียอย่างมีนัยยะสำคัญ ท่ามกลางสภาวะทางการเมืองที่รัฐชาติสมัยใหม่ยังมีที่ดินแดนและพลเมืองของรัฐที่มีสถานะคลุมเครือ ดังเช่นในสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นก้าวแรกของรัฐชาติไทยสมัยใหม่ผ่านการปฏิรูปประเทศที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2410 การเคลื่อนไหวของซุนยัตเซินในสยามส่งผลกระทบต่อความรู้และความไม่มั่นคงทางการเมืองต่ออุดมการณ์ทางการเมืองสามัญชน และชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม

ซุนยัตเซินเดินทางเข้ามาในสยามครั้งแรกใน พ.ศ. 2446 เพื่อติดต่อผู้นำชาวจีนโพ้นทะเลในสยามให้สนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านราชวงศ์ชิงในประเทศจีน นับเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลสยามได้รู้จักกับซุนยัตเซิน และใน พ.ศ. 2451 ที่ซุนยัตเซินเคลื่อนไหวทางการเมืองในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลโดยเปิดเผย นำไปสู่การขับซุนยัตเซินออกนอกประเทศ ท่าทีของรัฐบาลสยามไม่พึงใจต่อการเดินทางเข้ามาของซุนยัตเซินนัก ภายในคณะรัฐบาลสยามใช้คำเรียกเพื่อบ่งบอกและขยายสถานะของซุนยัตเซินว่า “รีฟอเมอร์จีน” (Reformer) การใช้คำดังกล่าวไม่ได้เจาะจงแต่เพียงซุนยัตเซินเพียงบุคคลเดียว แต่ก็นับว่าบุคคลที่เคลื่อนไหวทางการเมืองจีนก็นับว่าเป็น “รีฟอเมอร์” ด้วยกันหมดโดยไม่แบ่งฝ่าย (Murashima, 2013)

คำว่า “รีฟอเมอร์” จึงใช้ขยายถึงคนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองที่มีอุดมการณ์ตรงข้ามกับสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) และให้ความหมายเป็นภัยคุกคามต่ออุดมการณ์ดังกล่าวที่ล่อเลี้ยงความมั่นคงของรัฐบาลสยาม การกระทำดังกล่าวเป็นหลักการของรัฐในการจำแนกบุคคลตามบทบาททางการเมือง โดยแยกซุนยัตเซินให้เป็นอื่นจากชาวจีนในพระบรมโพธิสมภาร เกษียร เตชะพีระ (2537, น. 105) ชี้ให้เห็นว่าความเป็นจีนของชาวจีนในสยามที่รัฐบาลมองไม่ได้อยู่บน

ร่างกายชาวจีน เช่น หางเป็ย เป็นต้น แต่เป็นกรอบความคิดของรัฐ โดยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้อนรับชาวจีนเป็นคนชาติหนึ่งในบังคับของพระองค์ แต่ในกรณีของขุนยัตเซ็น รัฐบาลสยามมีมุมมองต่างออกไป

บทความชิ้นนี้ต้องการวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพตัวแทนและการนิยามความหมายต่อขุนยัตเซ็นจากมุมมองของรัฐบาลสยามและอุดมการณ์เบื้องหลังของรัฐบาลสยามที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนดังกล่าวขึ้น โดยใช้ทฤษฎีภาพตัวแทน (Representation) เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและผลลัพธ์ของภาพตัวแทนที่รัฐบาลสยามสร้างขึ้น ที่สื่อความหมายผ่านทางภาษาในรูปของคำและวลี รวมทั้งผ่านทางนโยบายและหลักปฏิบัติ โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารกระทรวงต่างประเทศ รัชกาลที่ 5 ต.21/10 จีน ชัน ยัต เซน จากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ อันเป็นหมวดเอกสารที่ระบุถึงกิจกรรมของรัฐบาลสยามที่มีต่อความเคลื่อนไหวของขุนยัตเซ็นเป็นสำคัญ

บทความนี้จะนำเสนอโดยมีประเด็นการศึกษา ดังนี้ คือ 1.การวิเคราะห์ภาพตัวแทนของขุนยัตเซ็นที่รัฐบาลสยามนิยามให้ โดยพิจารณาจากคำว่า “ริฟอเมอร์” ซึ่งถูกนำมาใช้กับขุนยัตเซ็นว่าเป็นลักษณะและมีความหมายในมุมมองของรัฐบาลสยามอย่างไร 2.อิทธิพลจากบริบทและอุดมการณ์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัฐบาลสยามที่เป็นแนวคิด (Concept) ต่อการสร้างภาพตัวแทนของขุนยัตเซ็น 3.การกระทำของรัฐบาลสยามที่แสดงออกผ่านทางนโยบายและปฏิบัติการทางการเมืองต่อบุคคลที่มีภาพตัวแทน “ริฟอเมอร์” ร่วมกัน โดยใช้กรณีของชาวลิ่ววาคังโหย่วเว่ย (Kang You-wei) จะเข้ามาในสยามใน พ.ศ. 2443 เพื่อสะท้อนความนึกคิดของรัฐบาลสยามที่มีต่อภาพตัวแทนดังกล่าว และ 4.ภัยต่อความในภาพตัวแทนของขุนยัตเซ็นที่เกิดจากบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนไป นำไปสู่การสร้างความเป็นอื่น (Otherness) ต่อความเป็นจีนในภาพรวมของรัฐบาลสยามในเวลาต่อมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาภาพตัวแทนและการนิยามความหมายต่อขุนยัตเซ็นจากมุมมองของรัฐบาลสยามและอุดมการณ์เบื้องหลังของรัฐบาลสยามที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนดังกล่าวขึ้น
2. ศึกษาภาพตัวแทนของขุนยัตเซ็นที่ส่งผลต่อการสร้างความเป็นอื่นต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสยามของรัฐบาลสยาม

กรอบแนวคิดที่ใช้ในวิจัย

การศึกษานี้ใช้ทฤษฎีภาพตัวแทนเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย โดยสจิวต ฮอลล์ (Hall, 1997) ได้ให้ความหมายของภาพตัวแทนไว้ว่าเป็นปฏิบัติการทางภาษาที่มีภาษาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความหมายที่เข้าใจกันได้ในกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่ง โดยภาษาจะทำหน้าที่แทนที่ความคิด (Concept) ที่อยู่ภายในระบบความคิดออกสู่ผู้รับสารผ่านระบบสัญญาณ (Sign System) ในรูปของความหมายที่แฝงอยู่ในภาษา เช่น เสียง อักษร ท่าทาง การแต่งตัว เป็นต้น ซึ่งเป็นเพียงมายาคติ แต่การแลกเปลี่ยนความหมายภายใต้ระบบภาพตัวแทนจะทำการตกแต่งความจริงบางอย่างให้โดดเด่นขึ้นและลดทอนบางอย่างลง ซึ่งภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นเป็นอำนาจของผู้ที่สร้างภาพตัวแทนกำหนดทั้งสิ้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

ใช้การศึกษาวិจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ อาศัยการค้นคว้าจากหลักฐานเอกสารชั้นต้นทั้งที่ตีพิมพ์และยังไม่ได้ตีพิมพ์เช่น หนังสือตอบโต้ของทางราชการ รายงาน บทความหนังสือพิมพ์และบทพระราชนิพนธ์ในช่วงเวลานั้น ตลอดจนพระราชบัญญัติและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อศึกษาถึงการรับรู้และกระบวนการภาพลักษณ์ของขุนยัตเซ็น ตลอดจนให้ภาพบริบทแวดล้อมและเหตุการณ์สำคัญในช่วงเวลานั้น รวมถึงหลักฐานเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ วารสาร และวิทยานิพนธ์ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้ในการอ้างอิงทฤษฎี ข้อเสนอและผลการค้นคว้าในหัวเรื่องการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ความรู้รัฐของรัฐบาลสยามต่อการเดินทางมาของซุนยัตเซ็น

ใน “กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ.1906-1939)” ของ เขียวกวาง (2546, น. 8) ระบุว่าซุนยัตเซ็นเดินทางมาสยาม 4 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2446, 2448, 2450 และ 2451 (ตามปฏิทินเดิม) โดยใช้หลักฐานจากเอกสารชั้นรองและหนังสือพิมพ์ภาษาจีนในประเทศไทยสมัยหลังแล้ว แต่การค้นคว้าถึงการมาของซุนยัตเซ็นมีความขัดแย้งกับหลักฐานชั้นต้นที่เป็นเอกสารของรัฐบาลสยามสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ระบุว่าซุนยัตเซ็นมาเพียงสองครั้งเท่านั้น

สิ่งที่ปรากฏในหลักฐานชั้นต้นในรูปของเอกสารราชการนั้น ระบุถึงการเดินทางเข้ามาสยามของซุนยัตเซ็นในช่วงเวลาเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2446 และเดือนธันวาคม พ.ศ. 2451 รวมถึงยังปรากฏบทสัมภาษณ์ซุนยัตเซ็นของพระยาศรีสุทเทพ (เส็ง วิริยศิริ) ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในวันที่ 5 ธันวาคม ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ไว้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้ถามจีนซุนยัตเซ็นว่าเข้าได้เคยเข้ามากรุงเทพฯ ฯ บ้างแล้วหรือยัง จีนซุนยัตเซ็นตอบว่าได้เคยมาครั้งหนึ่งประมาณ 5 ปีมาแล้ว...(หมายถึง พ.ศ. 2446 วงเล็บโดยผู้เขียน)” (สจข. ร.5 ต.21/10)

บทสัมภาษณ์ดังกล่าวขัดแย้งกับข้อมูลที่ปรากฏในงานวิจัยของเขียวกวางว่า ในการเดินทางมาสยามครั้งที่ 2 ในค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2448) รัฐบาลสยามส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจมาจับกุมซุนยัตเซ็น (เขียวกวาง, 2546, น. 8) ซึ่งไม่ปรากฏในบทสัมภาษณ์ของซุนยัตเซ็น และไม่มีบันทึกเอกสารจากทางราชการไทยที่ระบุถึงการเดินทางในครั้งนี้อยู่เลย

นอกจากนี้ ในความรู้รัฐของชาวจีนในสยามที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับซุนยัตเซ็น ก็กล่าวถึงว่ามาสยาม 2 ครั้ง ยังปรากฏขึ้นอีกในสำเนาคำให้การจีนขึ้นต่อเจ้าหน้าที่รัฐกรณีถูกจับกุมเนื่องจากติดอาวุธเดินทางไปยังตอนใต้ของประเทศจีน ลงวันที่ 28 มิถุนายน ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) สะท้อนให้เห็นการรับรู้เกี่ยวกับการเดินทางเข้ามาของซุนยัตเซ็นในสยามของชาวจีนในสยามว่า

“ส่วนซุนยัตเซ็นนั้นบางคนเรียกว่าซุนห้วน เดิมเป็นเศรษฐีอยู่ที่เมืองกวางตุ้งซึ่งต้องหนีมา บัดนี้พักอยู่ตามเมืองฝรั่ง แต่ยังเป็นหัวหน้าคิดการเรื่องนี้อยู่ ได้เคยเข้ามาที่กรุงเทพฯ ฯ 2 ครั้ง ครั้งหลังเมื่อปี 127 มาอยู่ที่โรงพิมพ์จีนโนประมาณเดือนเศษ และได้ไปเล็กเซอร์ที่สโมสรจีนหลายคืน บัดนี้ซุนยัตเซ็นออกไปอยู่ที่เมืองสิงคโปร์” (สจข. ร.5 ต.21/22)

จากข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารราชการซึ่งอยู่ในช่วงเวลาร่วมสมัยที่ซุนยัตเซ็นเดินทางเข้ามาในสยาม ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลสยามมีความรับรู้ต่อการเข้ามาในสยามเพียง 2 ครั้งเท่านั้น

ในเอกสารเอกสารกระทรวงต่างประเทศรัชกาลที่ 5 ต.21/10 จีน ซัน ยัต เซนที่ใช้เป็นเอกสารหลักของการศึกษานี้ เป็นบันทึกและหนังสือโต้ตอบของทางการสยามเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ถึงวัตถุประสงค์การเดินทางเข้ามาในสยามและแนวคิดทางการเมืองของซุนยัตเซ็นใน พ.ศ. 2446 และ 2451 โดยใน พ.ศ. 2446 ซุนยัตเซ็นมาพำนักอยู่ในโรงแรมโฮเทล เดอ ลา เปซ์ (Hotel de la paix) ในกรุงเทพมหานคร โดยมีจุดประสงค์เพื่อติดต่อกับชาวจีนผู้มีอิทธิพลในกรุงเทพฯ ฯ ได้แก่ หลวงอุดรภักดิ์พาณิชย์ (เต็ง โสภโณดร) พระอนุวัฒนราชนิคม (ยี่ก่อง หรือ ฮง เตชะวงนิช) และอึ้ง ล่ำซ่า จากคำแนะนำของชาร์ลส์ อาร์ดูอง (Charles Hardouin) ผู้ช่วยข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสประจำอินโดจีนของฝรั่งเศสและอดีตกงสุลฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ฯ (Murashima, 2013, p. 154-157) แต่กลับไม่ประสบผลสำเร็จนักเพราะขาดแรงสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเลในสยามที่ไม่สนใจการเมืองเท่าใดนัก และได้กล่าวถึงซุนยัตเซ็นอีกครั้งในการเดินทางมาสยามใน พ.ศ. 2451 ภายหลังจากชาตินิยมจีนในสยามเฟื่องฟู กล่าวถึงการปราศรัยวิจารณ์ถึงการปกครองชาวจีนในสยาม ทำให้รัฐบาลสยามเกิดความไม่พอใจ และต้องการเอาผิดเพื่อขับไล่ซุนยัตเซ็นออกนอกประเทศไป (สจข. ร.5 ต.21/10)

ริฟอเมอร์จีน: ความหมายของภาพตัวแทนของขุนยัดเซิน

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2446-2453 เป็นช่วงเวลาที่ภายในประเทศจีนเกิดความวุ่นวายของกลุ่มนิยมสาธารณรัฐ (Republican) ที่เคลื่อนไหวเพื่อล้มล้างราชวงศ์ ทำให้มีการเดินทางเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมืองของผู้นำฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลจีนดังเช่น ขุนยัดเซิน เป็นต้น ในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสยามด้วยจนได้รับการยกย่องว่าเป็นมารดาแห่งการปฏิวัติจีน (วาสนา วงศ์สุรวัฒน์, 2557, น. 74) ซึ่งในท้ายที่สุดความเคลื่อนไหวของขุนยัดเซินประสบความสำเร็จในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่เดียวกันสถานการณ์ในสยามที่รัฐบาลสยามพยายามปฏิรูปประเทศให้สอดคล้องกับบริบทโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และสถาปนาพระราชอำนาจของรัฐบาลให้มีเสถียรภาพภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญสิทธิราชย์ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2525, น. 24) อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการของชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองของสามัญชน รวมถึงอุดมการณ์สาธารณรัฐที่มาพร้อมกับขุนยัดเซิน สั่นคลอนความมั่นคงในความรู้สึกรัฐบาล นำมาสู่การสร้างความเป็นอื่นต่อชาวจีนในเวลาต่อมา

การเดินทางมาสยามครั้งแรกของขุนยัดเซินใน พ.ศ. 2446 (สจข. ร.5 ต.21/10) นับว่าเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลสยามรู้จักกับขุนยัดเซิน นักเคลื่อนไหวทางการเมืองจีน ที่รัฐบาลสยามไม่มีข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับตัวของขุนยัดเซินเลย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบถึงการมีอยู่ของขุนยัดเซินในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2446 ภายหลังจากล่องเลยไปแล้วประมาณ 15-20 วันนับตั้งแต่ขุนยัดเซินพำนักอยู่ในประเทศสยาม (สจข. ร.5 ต.21/10) พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล เป็นผู้สืบสวนเรื่องการมีอยู่ของขุนยัดเซิน ตามหนังสือกราบบังคมทูลของกรมพระนเรศวรฤทธิ์ลงวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2446 ว่า “ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชหัตถเลขาของวันที่ 3 มิถุนายน ให้ข้าพระพุทธเจ้าสืบสวนในเรื่องจีนพวกริฟอเมอร์คนหนึ่ง” (สจข. ร.5 ต.21/10)

จากพระราชหัตถเลขาชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลสยามต้องการทราบว่าบุคคลนี้เป็นใคร มาเพื่อการอันใด และประเมินความเป็นภัยต่อราชอาณาจักร โดยได้ให้ความหมายต่อขุนยัดเซินว่า “ริฟอเมอร์” “ริฟอเมอร์” หรือ “ผู้คิดจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่” การให้นิยามนี้ต่อขุนยัดเซินก็เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารภายในรัฐบาลและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเป็นการจัดหมวดหมู่ลักษณะบุคคลในมุมมองของรัฐ

ความหมายของ Reformer ในพุทธศตวรรษ 2440-50 หรือคริสต์ศตวรรษ 1900 ตามพจนานุกรม An English-Siamese Dictionary ของ S.G. McFarland (1903, p. 538) พิมพ์และแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาครั้งที่ 4 ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2446 ให้ความหมายเป็นภาษาไทยของคำว่า Reformer ว่า “ผู้คิดตั้งธรรมเนียมใหม่” รวมทั้งคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น Reform และ Reformation ก็ให้ความหมายว่า “เปลี่ยนแปลงใหม่ หรือ การละทิ้งความประพฤติชั่ว”

ความหมายของ Reformer ในคริสต์ศตวรรษที่ 1900 เป็นคำที่ใช้โดยทั่วไปเรียกขานถึงบุคคลที่กระทำการเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในโลกตะวันตก ในขณะที่เดียวกันคำๆ นี้ก็ถูกใช้กับขุนยัดเซินด้วยซึ่งพบในหนังสือพิมพ์ The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser ฉบับวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 1900 โดยพาดหัวข่าวว่า The Reformer Sun Yat sen: Some of His Movement ซึ่งคัดลอกมาจากหนังสือพิมพ์ The China Mail ฉบับวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1900 ขนขึ้นนำภายในรัฐบาลสยามยอมรับข่าวสารทางหนังสือพิมพ์เป็นหลักทั้งจากหนังสือพิมพ์ในประเทศ เช่น หนังสือพิมพ์รายวันสยามออปเซอร์เวอร์ (The Siam Observer Newspaper) หรือจากหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศ นำมาสู่การใช้คำว่า “ริฟอเมอร์” ซึ่งเป็นรูปแบบของการทับศัพท์

อย่างไรก็ตาม ในความหมายแฝงของรัฐบาลสยาม หมวดหมู่ลักษณะบุคคลในความหมายของ “ริฟอเมอร์” ถูกจัดให้เป็นกลุ่มบุคคลที่รัฐบาลไม่พึงประสงค์ ซึ่งแม้ว่าริฟอเมอร์ เช่น ขุนยัดเซิน เป็นต้น แตกต่างจากชาวจีนที่ลี้ภัยหนีร้อนมาพึ่งเย็นที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายที่เปิดรับชาวจีนที่อพยพมาจากประเทศจีน เนื่องจากความต้องการแรงงานของรัฐในอัตราสูงเพื่อแทนที่แรงงานไพร่เกณฑ์ที่ไม่ค่อยเต็มใจทำ เช่น การขุดคลอง เป็นต้น (เดวิด เค วัยอาจ, 2556, น. 381) กระนั้นก็ตาม รัฐบาลสยามไม่ได้ให้ความหมายเช่นเดียวกับชาวจีนทั่วไปที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารด้วยความเป็นอื่นบางอย่าง สิ่งที่ริฟอเมอร์นำเข้ามาในพระราชอาณาจักรที่ทำให้รัฐบาลสยามต้องเฝ้าระวัง คือ อุดมการณ์การเมืองแปลกปลอม

อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงระหว่างสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัฐบาลสยามและสาธารณรัฐนิยมของขุนยัดเซ็น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ไม่พึงประสงค์ ที่อาจชี้นำพสกนิกรและชาวจีนในสยามในทางที่ไม่ถูกต้อง ควรที่รัฐบาลสยามต้องเสียประโยชน์ (เอี่ยมพร ศรสุวรรณ, 2550, น. 111)

การปะทะกันระหว่าง “สาธารณรัฐนิยม” ของขุนยัดเซ็น กับ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ของรัฐบาลสยาม

ด้วยพระบรมราชโองบายทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชนิยามในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง และไม่มีระบอบการปกครองใดจะเหมาะสมต่อประเทศสยามยิ่งไปกว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว พระราชหัตถเลขาของพระองค์ที่ทรงตอบโต้ต่อคำกราบบังคมทูลของคณะปฏิรูป ร.ศ. 103 สะท้อนให้เห็นพระราชดำริทางการเมืองของพระองค์ในต้นรัชกาล

“เราก็มีความปรารถนาแรงกล้าที่จะได้จัดการนั้น ให้สำเร็จตลอดไป ได้ไม่ต้องมีความห่วงระวางอย่างหนึ่งอย่างใด ว่าเราจะเป็นผู้ขัดขวางในการซึ่งจะเสียอำนาจ ซึ่งเรียกว่า “แอบโซลูต” เป็นต้นนั้นเลย เพราะเราได้เคยทดลองรู้มาแล้ว ตั้งแต่เวลาเป็นตุ๊กตา ซึ่งไม่มีอำนาจอันใดเลยที่เดียวนอกจากชื่อ จนถึงเวลาที่มีอำนาจขึ้นมาโดยลำดับ จนเต็มบริบูรณ์ในบัดนี้ ในเวลาที่อำนาจน้อยปานนั้น ได้ความลำบากอย่างไร แลในเวลาที่มีอำนาจมากเพียงนี้ ได้ความลำบากอย่างไร เรารู้ดีจำได้ดี เพราะที่จำได้อยู่อย่างนี้ เหตุไรเล่าเราจึงจะไม่มีมีความปรารถนาอำนาจปานกลาง ซึ่งจะเป็นความสุขแก่ตัวเรา และเป็นการมั่นคงถาวรของพระราชอาณาจักร” (ช้อยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัดติยา กรรณสูต, 2518, น. 76-77)

ด้วยสถานการณ์ในต้นรัชสมัยของพระองค์ที่ประสบความยากลำบากทางการเมือง จากอำนาจทางการเมืองของขุนนางตระกูลขุนนางและกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญที่มีมากในเวลานั้น ขณะเดียวกัน พระองค์ต้องทรงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ทำให้พระราชอำนาจของพระองค์ทรงถูกควบคุม ในช่วงเวลานั้นอิทธิพลของชาติมหาอำนาจตะวันตกได้แผ่ปกคลุมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และถึงแม้ว่าสยามดำรงเอกราชไว้แต่ก็ถูกคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตก เช่น อังกฤษ และ ฝรั่งเศส อยู่เสมอ บริบททางการเมืองดังกล่าวย่อมประกอบสร้างพระราชดำริทางการเมืองในพระองค์ตลอดจนความคิดของชนชั้นนำในรัฐบาลสยามที่ต้องการสถาปนาอำนาจการปกครองอันสมบูรณ์เบ็ดเสร็จ ซึ่งพระราชดำริทางการเมืองดังกล่าวทำให้พระราชประสงค์ในพระราชอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริงให้แก่พระองค์ ซึ่งพระราชดำรินี้ดำรงอยู่ตลอดรัชสมัยของพระองค์

แนวคิดของอุดมการณ์รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้รับการจรรโลงอยู่เสมอ คือ การที่พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสูงสุดทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติแต่เพียงพระองค์เดียว ประชากรของรัฐภายใต้อุดมการณ์ดังกล่าวถูกวางไว้ในฐานะของการเป็นผู้ใต้ปกครองเท่านั้น ไม่สามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เรียกร้องให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครอง หรือลดทอนอำนาจไปจากสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นลัทธิการเมืองใดก็ตาม เช่น ประชาธิปไตย สาธารณรัฐ ฯลฯ ย่อมเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมและขัดแย้งกับอุดมการณ์ของรัฐ และเป็นผลให้รัฐต้องจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งกับความเคลื่อนไหวดังกล่าวให้สงบราบคาบไป รวมถึงตอกย้ำอุดมการณ์การเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของพระมหากษัตริย์ และราษฎรก็ควรที่จะจงรักภักดีไปด้วย (Kesboonchoo Mead, 2009) ลักษณะการดังกล่าวคือนิยามของ “ความเป็นไทย” ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สายชล สัตยานุรักษ์ (2548, น. 4) ชี้ให้เห็นว่าพระองค์ทรงนิยามไปที่การสร้างความหมายใหม่แก่พระราชพิธีต่าง ๆ และการสร้างสัญลักษณ์ที่ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางของรัฐที่มีพระราชอำนาจสูงสุด มีเจ้านาย ข้าราชการระดับต่าง ๆ และราษฎรทุกชนชาติ ที่ชีวิตขึ้นอยู่กับพระบรมเดชานุภาพ ปัญญาธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ผลลัพธ์ของความเป็นไทยคือการสร้างพลเมืองที่พึงประสงค์ของรัฐ ขับเคลื่อนรัฐนาวาภายใต้การบัญชาของพระมหากษัตริย์ไปสู่ความเจริญยิ่งใหญ่และสงบสุข

การเคลื่อนไหวทางการเมืองและอุดมการณ์สาธารณรัฐของขุนยัดเซินก่อให้เกิดชาตินิยมทางไกลต่อประเทศจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม ซึ่งถือเป็นประชากรกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมณฑลกรุงเทพฯ ที่มีชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่หนาแน่น มียอดแสดงจำนวนพลเมืองใน พ.ศ. 2451 (ร.ศ.128) จากสำมะโนครัวว่าจำแนกจีน 197,918 คนจากจำนวนประชากรชายหญิงทั้งหมด 867,431 คน หรือประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรในมณฑลกรุงเทพฯ ทั้งหมด (พลกุล อังกินันท์, 2514, น. 31) ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทศวรรษ 2450 ชาตินิยมจีนส่งผลต่อระเบียบการปกครองชาวจีนของรัฐบาล รัฐบาลสยามต้องพบกับการปราศรัยของกลุ่มขุนยัดเซินที่ใช้ถ้อยคำรุนแรงต่อว่าการปกครองชาวจีนรัฐบาลของรัฐบาลในการเดินทางมาสยามใน พ.ศ. 2451 การนัดหยุดงานของชาวจีนใน พ.ศ. 2453 ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจภายใน การส่งเงินเพื่อสนับสนุนความเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศจีน และชาวจีนติดต่ออาวุธเดินทางไปยังประเทศจีนที่ถูกจับกุมทางตอนเหนือของประเทศใน พ.ศ. 2453 เป็นต้น รวมทั้งยังเป็นสิ่งที่ท้าทายสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ไทยในลักษณะที่ไม่เคยพบมาก่อน ผลของอุดมการณ์สาธารณรัฐและชาตินิยมจีนทำลายระเบียบและความสงบเรียบร้อยในพระราชอาณาเขต ย่อมบั่นทอนต่อเอกภาพและความจงรักภักดีต่อรัฐบาล ซึ่งในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนแสดงออกถึงความต้องการเป็นคนในบังคับจีนและต่อต้านอำนาจปกครองของรัฐบาลสยาม อันเป็นผลมาจากอุดมการณ์ชาตินิยมจีน (สจช. ร.6 น.25/14) ปัญหาทางการเมืองคือมุมมองสำคัญที่รัฐบาลสยามใช้สร้าง “ความเป็นอื่น” ต่อชาวจีนโดยใช้หลักเกณฑ์ของผลประโยชน์ที่รัฐบาลได้รับ ซึ่งถูกใช้ในการให้ความหมายและเป็นหลักการของรัฐในการจำแนกบุคคล ในการอธิบายผ่านภาพตัวแทนของขุนยัดเซินและการนิยามต่อชาวจีนที่เคลื่อนไหวทางการเมืองคนอื่น ๆ ที่ในช่วงเวลาก่อนหน้าการเคลื่อนไหวของขุนยัดเซินในสยาม ความเป็นอื่นที่แยกชาวจีนที่ไม่พึงประสงค์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การแบ่งแยกในรูปของอั้งยี่ ชาวจีนนอกบังคับ และชาวจีนเข้ารีต เป็นต้น รัฐบาลสยามจะไม่ให้ความสนใจหากไม่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมและอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาล อันเป็นผลประโยชน์รูปแบบหนึ่งของรัฐบาลสยามในฐานะผู้ปกครองโดยตรง ดังที่ปรากฏในกรณีการเลี้ยงอั้งยี่ของรัฐบาลในทศวรรษ 2410-2430 (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2524, น. 224-227) ชาวจีนที่ไม่พึงประสงค์และแสดงท่าทีขัดแย้งต่ออุดมการณ์รัฐบาลจะถูกสร้างความเป็นอื่นเพื่อแยกออกจากชาวจีนในบังคับภายใต้พระบรมโพธิสมภาร จนกระทั่งเมื่อชาตินิยมจีนเบ่งบานเต็มที่ในชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม ความเป็นอื่นโดยเหมารวมจึงกลายเป็นความเป็นอื่นในทัศนะของรัฐตามบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

ท่าทีของรัฐบาลสยามต่อบุคคลที่ถูกขนานว่า “ริฟอเมอร์”: กรณีของคังโหย่วเหวย

เนื่องจากในเอกสารกระทรวงต่างประเทศรัชกาลที่ 5 ต.21/10 จีน ซัน ยัด เซน จากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติไม่พบพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่แสดงพระราชดำริเกี่ยวกับกรณีของขุนยัดเซินโดยตรง ปรากฏเพียงหนังสือกราบบังคมทูลจากพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการระดับเจ้ากรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสืบหารายงานข้อมูลของขุนยัดเซิน จึงไม่ทราบว่พระองค์ทรงมีพระราชดำริต่อขุนยัดเซินอย่างไรบ้าง อย่างไรก็ตามก็มีกรณีที่เกี่ยวข้องกันภายใน พ.ศ. 2443 ซึ่งห่างจากการเดินทางเข้ามาของขุนยัดเซินครั้งแรกเป็นเวลา 3 ปี คือ ข่าวลือเกี่ยวกับคังโหย่วเหวย ซึ่งถูกรัฐบาลสยามระบุว่าเป็น “ริฟอเมอร์” ผู้หนึ่งที่มีแนวโน้มว่าจะเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งมีพระราชหัตถเลขาที่ชี้ให้เห็นถึงพระราชดำริต่อบุคคลที่ถูกจัดว่าเป็นริฟอเมอร์ได้อย่างชัดเจน

“ด้วยได้เห็นหนังสือพิมพ์สยามออฟเซอเวอร์วันนี้ลงว่า กังยู่วออกจากฮ่องกงจะไปสิงคโปร์ ซึ่งฉันสงสัยว่าน่าจะเลยไกลเข้ามากรุงเทพฯ ซึ่งเราตั้งใจว่าจะไม่ให้ยอมมา...ถ้าหากว่าจะเข้ามาก็จะต้องควบคุมและขับส่งให้ออกจากเมืองเรา ขอให้เธอเตรียมไว้ สั่งถึงกรมหลวงดำรงฉบับ 1 ว่าได้เห็นหนังสือพิมพ์กล่าวเช่นนี้ บางทีจะเข้ามาอยู่ในอาณาเขตของเราที่มีเงินมากๆ เช่น เมืองภูเก็ต เป็นต้น ควรจะบอกให้ข้าหลวงเทศาภิบาลคอยระวังอย่าให้เข้ามาอยู่ในเขตแดนได้ ถ้ามาอยู่ก็จะมีคุณอนันต์มีแต่โทษฝ่ายเดียว” (สจช. ร.5 ต.21/6)

ข่าวลือเรื่องที่ตั้งโฮ้วเว่ยเดินทางมาถึงสิงคโปร์และอาจเดินทางเข้ามาในพระราชอาณาจักร ได้รับความสนใจมากในหมู่คณะรัฐบาลสยาม ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงมีพระหัตถเลขาถึงเอ เอช เรเบน (A.H. Rasburia) (รักษาการแทน) ผู้ว่าการแทนกงสุลเยนเรลสยามเมืองสิงคโปร์ (Acting Consul General for Siam Singapore ภาษาอังกฤษใช้ตามต้นฉบับ-ผู้เขียน) ว่า

“แลตามการที่สืบสวนเข้ามานี้ ข้าพเจ้าเห็นเปนประโยชน์บ้างในการที่อ่านหนังสือพิมพ์ในเรื่องคนผู้นี้...เพราะว่าถึงโดยจะไม่ได้มีทางพระราชสาพันธไมตรีในระหว่างกรุงสยามและกรุงจีนก็ดี ที่เราจะรับรองเขาเข้าในไว้ในเมืองนั้นนั้นไม่ได้ในทางราชการนั้น เราก็ได้หลีกเลี่ยงเสียจากคนชนิดนี้แลที่ให้ความรบกวนรำคาญ เลยแลเราก็ได้ตั้งใจที่จะทำดังนี้ต่อไปด้วย” (สจช. ร.5 ต.21/6)

พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระหัตถเลขาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวถึงกรณีของคังโฮ้วเว่ย นักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่นิยมระบอบราชาธิปไตย ซึ่งรัฐบาลสยามนับว่าเป็น “รีฟอเมอร์” หรือตามคำที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงใช้ในเอกสารดังกล่าวว่า “หัวหน้าแลเปนผู้คิดเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมราชการของกรุงจีน” ซึ่งถอดคำแปลจากคำว่า “The late leader and reformer of China” (สจช. ร.5 ต.21/6) ซึ่งพระองค์ทรงมองว่าคังโฮ้วเว่ยเป็นบุคคลไม่พึงประสงค์ที่อาจจะนำเอาอุดมการณ์แปลกปลอมมาเผยแพร่ในหมู่ชาวจีนจนเกิดการปกครองชาวจีนของรัฐบาลสยามได้ อันเนื่องจากบทบาททางการเมืองของคังโฮ้วเว่ยเอง

จากกรณีดังกล่าว เห็นได้ว่ารัฐบาลสยามให้ความสำคัญต่อบุคคลที่มีลักษณะอย่าง “รีฟอเมอร์” อย่างเช่น คังโฮ้วเว่ย และซุนยัตเซ็น เป็นต้น ท่าทีที่รัฐบาลสยามแสดงออกต่อรีฟอเมอร์เป็นไปในทางที่ไม่ไว้วางใจและกีดกันไม่ให้เข้ามาในพระราชอาณาจักร บุคคลลักษณะดังกล่าวรัฐบาลสยามให้นิยามในความหมายแฝงว่าเป็นบุคคลไม่พึงประสงค์ที่อาจจะสร้างความวุ่นวายในพระราชอาณาจักร อุดมการณ์ทางการเมืองที่ตรงกันข้ามกับรัฐบาลคือสิ่งสำคัญที่รัฐบาลสยามมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง อุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่ลงรอยกับอุดมการณ์เหมาะสมของรัฐบาลสยาม อาจจะทำให้พสกนิกรในประเทศสมานานความคิดดังกล่าวและปลีกห่างจากความถูกต้องดีงามตามระบอบที่รัฐบาลต้องการให้เป็น นำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐและภัยต่อความมั่นคง

อันตรายในภาพตัวตนที่เปลี่ยนแปลงไป: ซุนยัตเซ็นในฐานะภัยคุกคามในปลายรัชสมัย

ความหมายในภาพตัวตนของรีฟอเมอร์ที่ถูกนิยามกับซุนยัตเซ็นเป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่พึงปรารถยานัก และมีความแตกต่างจากชาวจีนที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารหรือทำกิจการสร้างเนื้อตัวตั้งที่ใดก็ตามมาข้างต้น แต่รัฐบาลสยามก็ไม่ได้ตระหนักภัยอันตรายว่าจะสามารถสั่นคลอนระบอบการปกครองแต่อย่างใด ในการเดินทางมาสยามครั้งแรกของซุนยัตเซ็นใน พ.ศ. 2446 ซุนยัตเซ็นไม่ได้รับการตอบรับจากชาวจีนในสยามมากนัก ตามที่ปรากฏในคำให้การของพ่อค้าชาวจีนจากการสืบสวนของพระยาอินทราธิปตีสิหราชรองเมืองว่า “จะไม่ให้เงินหรือช่วยอันใดเลย เพราะทราบไม่ได้ว่าเป็นคนชนิดไร พวกไหนแลอยู่แห่งใดจริง กับทั้งการที่ว่าจัดธรรมเนียมการปกครองใหม่นั้น พวกนายห้างทั้งหลายไม่เชื่อ แลไม่เห็นว่าเป็นการสำคัญหรือจะสำเร็จได้ เข้าใจว่าเป็นความหลอกลวงเอาเงินกันเท่านั้น” (สจช. ร.5 ต.21/10) แต่กระนั้นรัฐบาลสยามก็ให้ความสนใจต่อซุนยัตเซ็นมาโดยตลอดจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่าไม่สนับสนุนระบอบราชาธิปไตย

แต่ไม่ใช่กับการเดินทางมาสยามใน พ.ศ. 2451 ที่ซุนยัตเซ็นเดินทางมาพร้อมกับหูฮันหมิน (Hu Hanmin) หูอี้เซิง (Hu Yisheng) เหอเค่อฟู (He Kefu) และลูจ้งชาน (Lu Zhongshan) โดยมีชาวจีนนับร้อยรวมถึงพ่อค้าได้จัดงานต้อนรับอากันตุกะที่สโมสรเงินกรุงเทพฯ การเดินทางมาเป็นคณะเช่นนี้นับว่าซุนยัตเซ็นมีความมั่นใจในแรงสนับสนุนของชาวจีนในสยามและต้องการทำให้กรุงเทพฯเป็นฐานการปฏิวัติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งสำคัญนอกเหนือไปจากสิงคโปร์ โดยซุนยัตเซ็นและคณะ

เคลื่อนไหวในประเทศไทยด้วยการปราศรัยเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์และขอเรียรายจากชาวจีนในสยาม (จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2548, น. 159)

นอกจากการสนับสนุนอย่างล้นหลามแตกต่างจากครั้งก่อนแล้ว ยังมีกรกล่าวคำปราศรัยของหูฮั่นหมินที่มีเนื้อหาโจมตีการปกครองชาวจีนของรัฐบาลโดยมีใจความว่า

“ได้ทราบจากท่านผู้หนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า หนังสือพิมพ์สยามออฟเซอเวออร์ ได้ลงข่าวเรื่องจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศสยามนี้ ได้รับความลำบากเหลือเกินเช่นกับชาติที่ต่ำที่สุด ทั้งรัฐบาลก็ไม่ใคร่เอาใจใส่เหมือนกับคนต่างประเทศ เมื่อพวกจีนเกิดเหตุอะไรขึ้นพวกไทยได้ใช้อำนาจเตะถีบเบียดเบียน ข้าบอกว่าต้องใช้อำนาจชนิดนี้จึงจะพอกับพวกจีน...พวกเราที่มาอยู่เมืองไทย มิเป็นชาติต่ำทั้งนั้นหรือ เราจึงได้ใช้อำนาจชนิดนี้ต่อพวกเรา พวกเราควรจะต้องเอาใจใส่บ้างในการที่เขาใช้อำนาจชนิดนี้” (สจช. ร.5 ต.21/10)

คำปราศรัยดังกล่าวพาดพิงถึงการปกครองชาวจีนของรัฐบาลสยามในเชิงของการกดขี่ข่มเหง สร้างความไม่พอใจต่อรัฐบาลสยาม และตอบโต้การกระทำดังกล่าวของขุนยัดเซ็นโดยทันที ซึ่งเจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) มีความเห็นว่า “ดอกเตอร์ขุนยัดเซ็นเขียนกับพวกตั้งต้นไม่ดีเสียแล้ว เพียงเท่าที่พูดนี้ก็พอจะยกเหตุโล่ออกจากพระนครได้แล้ว...ควรให้ออกไปเสียดีกว่า พระราชกระแสรักก็ได้พระราชทานไว้แล้ว เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าได้มีคำสั่ง ให้มิสเตอร์ลอซัน (Eric St. J. Lawson) ผู้บังคับการกองตระเวน จัดการให้ดอกเตอร์ขุนยัดเซ็นกับพวกที่มาอีก 3 คน ออกไปจากพระนครด้วยแล้ว” (สจช. ร.5 ต.21/10)

การเคลื่อนไหวในสยามครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. 2451 ที่มีการเมืองครวชาวจีนสนับสนุนความเคลื่อนไหวของขุนยัดเซ็นและการตอบรับของชาวจีนในสยามอย่างเกินความคาดหมายของรัฐบาลสยาม ทั้งจากชาวจีนผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและสังคมและชาวจีนรากหญ้า ซึ่งปรากฏในการร่วมลงทุนก่อตั้งธนาคารจีน-ไทยของเจ้าของโรงสีและพ่อค้าใน พ.ศ. 2451 (สกินเนอร์, 2548, น. 160) และการเข้าร่วมขบวนการจีนตัดเปียใน พ.ศ. 2453 อันเนื่องมาจากชาวจีนในสยามมีความตระหนักถึงชาตินิยมจีนและต้องการให้ความช่วยเหลือการเคลื่อนไหวของขุนยัดเซ็นโดยคาดหวังว่าเขาจะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงประเทศจีนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น (สจช. ร.6 น.25/14) แต่ในขณะเดียวกัน รัฐบาลสยามมองขุนยัดเซ็นว่าเป็นผู้มีความคิดประทุษร้ายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จีนและผู้สร้างความวุ่นวายและการจลาจล (สจช. ร.5 ต.21/10)

ในเหตุการณ์จับกุมจีนตัดเปียที่ภาคเหนือของประเทศใน พ.ศ. 2453 มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มเก๊กเหม็ง (หมายถึงกลุ่มนิยมสาธารณรัฐจีน-ผู้เขียน) เคลื่อนไหวอยู่ในภาคเหนือของสยาม ซึ่งมีการแจ้งว่าพบชาวจีนแคะตัดเปีย สวมเสื้อแบบฝรั่งพร้อมพกพาอาวุธสงคราม เครื่องแบบทหาร และเครื่องกระสุนเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงแม่พิมพ์ที่มีคำเชิญชวนโค่นล้มระบอบราชาธิปไตยในประเทศจีน โดยมีจำนวน 18 คนที่เมืองแพร่ และอีก 30 คนที่อุตรดิตถ์ โดยมีเป้าหมายว่าจะเดินทางต่อไปทางเวียดนาม เข้าสู่ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน สมทบกับทหารเก๊กเหม็งในประเทศจีน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความไม่สบายพระราชหฤทัยเกี่ยวกับจีนเก๊กเหม็งเหล่านี้ว่า “ถ้าหากว่าพลาตฤไม่สำเร็จ ในความคิดทั้งสองอย่างนี้ก็จะคิดการก่อตั้งสมัภพพรรคพวกเปนก๊กเปนเหล่าขึ้นในเมืองเรา ชัดแจ้งต่อการบังคับบัญชาปกครอง” (สจช. ร.5 ต.21/22)

เหตุการณ์นี้ทำให้รัฐบาลสยามตื่นตัวต่อภัยของเก๊กเหม็ง มีการสืบสวนอย่างกว้างขวางจนพบความเกี่ยวข้องกับขุนยัดเซ็นว่า เขาได้ส่งชาวจีนคนหนึ่งชื่อว่าลิ้มฮ้อยฮันเข้ามาชักชวนคนจีนในสยามเข้าร่วมการก่อการ และสามารถสืบสวนต่อไปจึงพบว่ามีความเคลื่อนไหวของเก๊กเหม็งแฝงอยู่ในท้องถิ่นภูมิภาคต่าง ๆ ตามตลาด ห้องอ่านหนังสือ และบริษัทเอกชนในภาคเหนือและภาคใต้ ทำให้ขุนยัดเซ็นและเก๊กเหม็งจึงเป็นภัยต่อความสงบของสยามที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (เอ็ดมุนด์ ทรูสวอร์ธ, (2548), น. 111)

การที่พสกนิกรภายใต้การปกครองของรัฐบาลสยามเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ดังเช่นชาวจีนโพ้นทะเลที่แสดงท่าทีสนับสนุนต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขุนยัดเซ็น ย่อมเกิดเป็นความไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาลสยาม ด้วยระบอบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสยามมีมุมมองต่อการเมืองการปกครองว่าเป็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ผู้ซึ่งมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว ประชาชนผู้พึงร่วมพระบรมโพธิสมภารไม่ว่าชาติใดๆ ย่อมประพฤติดนเป็นผู้จงรักภักดีต่อประมุขของรัฐอย่างเข้มขัน การเคลื่อนไหวทางการเมืองใดๆ ของประชาชนในการปกครองของรัฐบาลสยามย่อมขัดต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาล ประพฤติไม่บังควรต่อประมุขของรัฐ และถูกมองว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่พึงประสงค์สำหรับรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระบรมราโชบายเกี่ยวกับขุนยัดเซ็นและชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะฝ่ายตรงข้ามโดยมีใจความว่า “...อินเตอเรส (Interest-ผู้เขียน) ของเราตรงกันข้ามกับพวกจีนที่จะมาเพาะให้เกิดโพลิติกัลปาร์ตี้ (Political Party-ผู้เขียน) ขึ้น เราควรระมัดระวังอยู่ ให้เสมอ ถ้ามีช่องที่จะทำลายโพลิติกัลปาร์ตี้ข้างจีนได้เมื่อไรเราต้องทำลาย” (สจข. ร.5 น.8.7/8)

ขุนยัดเซ็นภายหลังการเดินทางมาสยามเมื่อ พ.ศ. 2453 ถูกมองว่าเป็นภัยที่อันตรายอย่างยิ่งยวดต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม เนื่องจากขุนยัดเซ็นถือเป็นภาพตัวแทนแรก ๆ ของอุดมการณ์ที่คุกคามการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่สยามได้เผชิญหน้า และมีความเป็นภัยมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการสนับสนุนของประชาชนในการปกครองในรัชสมัยต่อมาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ทรงรับรู้ถึงอันตรายจากอุดมการณ์ของขุนยัดเซ็นในช่วงต้นรัชกาล จากชัยชนะของขุนยัดเซ็นในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจีน จากชาวจีนในสยามที่แสดงความยินดีต่อเหตุการณ์ในประเทศจีน และคณะ ร.ศ. 130 ซึ่งเป็นกลุ่มข้าราชการทหารที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของขุนยัดเซ็น (พลกูล อังกินันท์, 2514, น. 72) ด้วยอิทธิพลแวดล้อมดังกล่าว ส่งผลให้พระบรมราโชบายของพระองค์จึงมีการสร้าง “ความเป็นอื่น” ต่อชาวจีน ซึ่งพระองค์ทรงเคลื่อนไหวในนามปากกา “อศฺวพาหุ” ในบทความตำหนิชาวจีนและวิพากษ์วิจารณ์การเมืองจีนหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจีนที่จบสิ้นไปแล้ว แต่ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อการเมืองภายในสยาม เพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และพระราชอำนาจของพระองค์ โดยทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2558) ชี้ให้เห็นถึงภาวะที่รัฐไทยเปลี่ยนนโยบายคุ้มครองชาวจีนให้เป็นคนอื่นที่เป็นอันตรายอยู่ในซึ่งแตกต่างจากคนไทย/ชาติไทย พระองค์ใช้ความแตกต่างดังกล่าวสร้างชาตินิยมไทยและอัตลักษณ์ไทยให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา ที่สะท้อนผ่านพระราชวินิจฉัยในพระองค์ ซึ่งย่อมเป็นผลพวงของภาพตัวแทนของขุนยัดเซ็นในรัชกาลที่ 5 ในฐานะของปัจจัยหนึ่งด้วย

บทสรุป

ขุนยัดเซ็นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถูกแทนที่ด้วยคำว่า ริฟอเมอร์ หรือ ผู้เปลี่ยนแปลงธรรมเนียมการปกครอง เป็นการนิยามความหมายให้กับขุนยัดเซ็นที่เป็นบุคคลซึ่งรัฐบาลสยามไม่รู้จัก หรือมีข้อมูลที่มากมายนัก อย่างไรก็ตาม ริฟอเมอร์ในมุมมองของรัฐบาลสยามคือบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ เนื่องจากบุคคลที่ถูกระบุว่ารฟอเมอร์นี้ มีความแตกต่างจากชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร คือ การเข้ามาในพระราชอาณาจักรพร้อมกับ อุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งในรูปแบบของราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญและสาธารณรัฐ ไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิด “ความเป็นไทย” ที่ชนชั้นนำสยามวางไว้ให้แก่พลเมืองในประเทศ ขุนยัดเซ็นในมุมมองของรัฐบาลสยามเวลานี้ จึงเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจนำแนวคิดทางการเมืองมาเผยแพร่ให้เกิดความวุ่นวายได้ แต่ไม่ได้ดูเป็นอันตรายเท่าใดนัก แต่เมื่อการเดินทางเข้ามาสยามของขุนยัดเซ็นใน พ.ศ. 2451 พร้อมกับความสนใจของชาวจีนจำนวนมากในกรุงเทพฯ ทำให้รัฐบาลสยามเริ่มตระหนักว่าขุนยัดเซ็นอาจเป็นสาเหตุให้ชาวจีนแข็งขันต่อการปกครองของรัฐบาลสยาม และนำเอาลัทธิการเมืองดังกล่าวมาเผยแพร่ต่อพสกนิกรให้เสียการปกครอง ในช่วงปลายรัชกาล การจับกุมชาวจีนตัดเปียพกพาอาวุธสงครามในภาคเหนือของสยามใน พ.ศ. 2453 ซึ่งระบุว่า เป็นพวกเก๊กเหม็ง หรือพวกเดียวกันกับขุนยัดเซ็น ทำให้เกิดการสืบสวนเรื่องเก๊กเหม็งอย่างกว้างขวาง และ พบว่าในท้องถิ่นต่าง ๆ มีการเคลื่อนไหวของฝ่ายจีนนิยมสาธารณรัฐที่มีขุนยัดเซ็นเป็นผู้นำ เหตุการณ์นี้ทำให้รัฐบาลสยามมองว่าขุนยัดเซ็นเป็นภัยต่อความมั่นคงพระราชอาณาจักร.

เอกสารอ้างอิง

เอกสารชิ้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงนครบาล ร.5 น.8.7/8 ลายพระหัตถ์เลขาเรื่องหนังสือพิมพ์จีน (11 มกราคม-14 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 127).

..... เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.5 ต.21/6 กังยูไว (20 กุมภาพันธ์-30 มีนาคม ร.ศ. 118).

..... เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.5 ต.21/10 จีน ชัน ยัต เซน (5 มิถุนายน ร.ศ. 122-24 เมษายน ร.ศ. 128).

..... เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.5 ต.21/22 จีนตัดเปีย(เก๊กเหม้ง) พกอาวุธเดินทางผ่านเมืองแพร่โดยไม่มีหนังสือเดินทาง (15 เมษายน ร.ศ.129-18 กรกฎาคม ร.ศ.129).

..... เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ร.6 น.25/14 กราบบังคับพูลเรื่องจีนตัดเปีย ชักธงเก๊กเหม้งแลส่งเงินไปอุดหนุนพวกเก๊กเหม้งในประเทศจีน (10 พฤศจิกายน-13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454).

หนังสือ

เกษียร เตชะพีระ. (2537). **แลลดตายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

เชียวกว. (2546). **กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ.1906-1939)**. แปลโดย ชาวนัน พงษ์พิชิต. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดวิด เค วัยอาจ. (2556). **ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป**. แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2558). **อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย**. แปลโดย พงศ์เลิศ พงษ์วานานต์. กรุงเทพฯ: อ่าน.

สกินเนอร์, จี. วิลเลียม., (2529). **สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์; และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

Kesboonchoo Mead, K. (2009). **The Rise and Decline of Thai Absolutism**. London: RoutledgeCurzon.

McFarland, S. G. and McFarland, G. B. (1903). **An English-Siamese Dictionary Containing 14,000 Words and Idiomatic Expressions**. Fourth Edition. Bangkok: American Presbyterian Mission Press.

Stuart Hall. (1997). **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices**. New Castle: Sage.

บทความในหนังสือและวารสาร

พลกุล อังกินันทน. (2514). เฝยัญหน้าผู้ก่อการ (เก๊กเหม้ง) ร.ศ. 130. **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**, 9(6), 68-74. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

วาสนา วงศ์สุวรรณ. (2556). จากปฏิวัติซินไฮ่ถึงกบฏ ร.ศ.130 อะไรคือปฏิวัติ? อะไรคือกบฏ? อะไรคือสำเร็จ? อะไรคือล้มเหลว?. ใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และ ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (บรรณาธิการ). **จาก 100 ปี ร.ศ. 130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย**, (หน้า 77-105). กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

สมเกียรติ วันทะนะ. (2533). รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435-2475. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)**, 17(1), 23-44.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2548). การสร้างความเป็นไทยกระแสหลักและความจริงที่ความเป็นไทยสร้าง. ใน สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธ์ุ. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณั โครงการ จัดประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกสารอ้างอิง

- Ergenc, C. (2011). (Grand) Father of the Nation? Collective Memory of Sun Yat-sen in Contemporary China. In Lee Lai Toa and Lee Hock Guan (Eds.). **Sun Yat-Sen, Nanyang and the 1911 Revolution** (211-244). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Murashima, E. (2013). The Origin of Chinese Nationalism in Thailand. **Journal of Asia-Pacific Studies (Waseda University)**, 21, 149-172.

หนังสือพิมพ์

- The Reformer Sun Yat sen. (1900, August 2) **The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser**, p. 3. Retrieved from <http://eresources.nlb.gov.sg/>
- The Reformer Sun Yat sen. (1900, July 24). **The China Mail**, p. 3. Retrieved from <https://mmis.hkpl.gov.hk/>

วิทยานิพนธ์

- พลกุล อังกนิษนนท์. (2514). **บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, วิทยาลัยวิชาการศึกษา.
- ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. (2524). **สมาคมลับฮั้งฮี้ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอื้อมพร ศรสวรรณ. (2548). **การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมือง พ.ศ.2438-2475**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.